

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Clavdii Espencei Theologi Parisiensis De Evcharistia,
Eivsque Adoratione, Libri Qvinque**

Espence, Claude d'

Parisiis, 1573

Cap. III. Testimonium Doctorum Latinorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30397

tem & apparentem Christum benedicunt. En eundem propè cantum inter myſteria Græcis & Latinis.

Testimonium Doctorum Latinorum.

CAP. III.

T ad hos igitur etiam veniamus. Ad eum Davidis versiculum, Edent pauperes, & saturabuntur. Hieronymus, Pauperes, ait, Apostoli edent corpus Christi. Laudabunt Dominum, qui requirunt eum, per fidem & opera cognoscentes, quia ipse est panis viuus qui de cælo descendit. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites, aliàs pingues, terræ, id est Apostoli vel cæteri sancti, manducauerunt corpus Christi, vt superius dixit, diuites, hoc est in fide, & opere & virtutibus: cognoscentes quia suavis est Dominus. Secutus fortè Arnobij sui scholion hîc de Christi corporis esu breuiter enarrantis. Et vtrunque ibidem fortè secutus etiam Augustinus, Vota mea, sacramenta corporis & sanguinis mei, reddam coram timentibus eum. Edent pauperes, humiles & contemptores seculi, & saturabuntur, imitabuntur. Vivent corda eorum in seculum, Nam cibus ille cordis est. Manducauerunt corpus humilitatis domini sui, etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt. Et secunda in eundem locum expositione, Comedent pauperes. Inde erant piscatores illi Petrus, Ioannes, Iacobus, erat etiam publicanus Matthæus de pauperibus, qui comederunt, & saturati sunt, talia passi, qualia manducauerunt. Cœnam suam dedit, passionem suam dedit. Vota mea Domino reddam, sacrificium pacis, sacrificium charitatis, sacrificium corporis sui. Norunt fideles. Et quæ est tertia eiusdem loci enarratio, ad Honoratum de gratia noui Testamenti: *Epist. 120.* Vota, inquit, sua Dominus, sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum. Ideò cõtinuò *Cap. 24.* subiunxit, Edent pauperes, & saturabuntur. Hi enim saturabuntur pane qui de cælo descendit, qui & cohærentes, & eius pacem dilectionemque seruantes, imitantur *Cap. 27.*

eius humilitatem. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Superbos hoc loco diuites intelligere debemus, si rectè superius pauperes humiles intelligebamus. Nec frustra hîc ita distincti sunt, vt pauperes quidem edant, & saturentur: diuites verò manducant & adorant. Et hi quippè adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius, sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur. Manducantes enim, pauperes esse dedignantur, aspernantur Christum sequi, & similia perpeti respuunt, timore, non magnitudine, infirmitate ergo, non sanitate. Sed fama celsitudinis eius excitati à mortuis, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaque diffusa, permoti, & ipsi ad mensam veniunt, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam. Tales enim saturabuntur in vita æterna, &c. Hactenus Augustinus, clarissimè ex Dauidicæ literæ spiritu sentiens, vt aliàs sepe, non bonos tantum, sed etiam malos quoque Christi corpus in Eucharistia tum adorare, tum manducare. Vt & antè concionabatur, hos quidem in mysteriis, Herodis, illos verò Magorù instar adorare. Dixerit igitur aliquis hoc in loco, Manducauerunt & adorauerunt, hysteron proteron. *Hysteron proteron.* figuram scripturis alibi non infrequètem, pro eo quod dicas, Adorauerunt & manducauerunt, iuxta illud paulò antè Chrysostomi, Accumbe, procumbe, adora, & manduca, & quod sequitur ex Augustino, adeò clarum, vt Episcopus ille meus ad tantam veluti lucem obstupescens, nec quod contradiceret, habès, eum quidem locum agnosceret, sed vnicum omni retrò scriptorum sacrorum memoria esse assereret. Et vt, iuxta prouerbium, Vnus vir, nullus vir, ita testis vnus, testis nullus. Is ergo ad alium Dauidis versiculum, Adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον, Latini scabellum dixerunt, alij suppedaneum. Sed videte, ait, fratres, quid nos iubeat adorare. Alibi scriptura dicit, Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergo terram nos hîc iubet adorare? & quo eam modo nos adorabimus, cum alibi dicat apertè, Dominum Deum tuum adorabis? Anceps factus sum. Timeo ado-

*Adorant
& mandu-
cant etiam
mali.*

*Hysteron
proteron.*

Psal. 98.

Esa. 66.

Deut. 6.

rare terram, ne damnet me qui fecit cœlum & terram. *Eodē modo*
 Rursum timeo non adorare scabellū Domini mei, quia *locum hunc*
 Psalmus mihi dicit, Adorate scabellum pedum eius: que- *tractavit*
 ro quid sit id scabellum, & dicit mihi Scriptura, Terra. *Chrystosto-*
 Fluctuans, me ad Christum conuerto, quia ipsum quæro *mus ad finē*
 hīc, & inuenio quomodò sine impietate adoretur terra, *serm. de Tri-*
 scabellum pedum eius. Suscepit de terra terram, quia *nitate.*
 ro terra est: de carne Mariæ carnem accepit. In qua quia
 hīc ambulauit, eamque nobis manducandam ad salutem
 dedit: nemo autem illam manducat, nisi prius adoraue-
 rit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabel-
 lum pedum Domini, & non solum non peccemus ado-
 rando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem ca-
 ro uiuificat? Ipse cū de terræ huius commēdatione lo-
 queretur, dixit, Spiritus uiuificat, caro nihil prodest. Ideò *Ioan. 6.*
 & ad terram cū te inclinas & prosterneis, non quasi ter-
 ram intuearis, sed sanctum, cuius pedum scabellum est,
 quod adoras, propter ipsum enim adoras. Ideò & hīc
 subiecit, quia sanctum est: Quis sanctus est? is in cuius
 amore adoras scabellū eius. Et cū adoras illū, ne cogi-
 tatione remaneas in carne, & à spiritu nō uiuificeris, Spi-
 ritus enim uiuificat, caro nihil prodest. Tūc autē cū hoc
 Dominus cōmendauit, de carne sua locutus erat, & dix-
 rat, Nisi quis manducauerit carnem meā, non habebit in
 se vitam æternā. Hucusque Augustinus, nec id semel, nec
 id solus, sed ut alia nonnulla propemodum ad verbū ab
 Ambrosio Catechista suo mutuatus. De hoc certē psalmi
 versiculo idem vtriusque sensus, idem vtrique visum est. *De Spiri-*
 Considerate, ait hic, qua ratione ad incarnationis Domi- *tu sancto,*
 nicæ sacramētum spectare videatur propositum prophe- *lib. 3. c. 12.*
 tæ exemplum, Non enim ex hominum usu æstimandum
 hīc scabellum, non est corporalis Deus, aut non immen-
 sus, ut tanquam fulcrum pedibus eius scabellum subie-
 ctum putemus. Nec adorādum quicquam præter Deum
 legimus, quia scriptum est D. D. T. Adorabis, & ipsi soli *Deut. 6.*
 seruias. Quo ergo modo aduersus legem propheta præ-
 ciperet sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non medio-
 cris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus quid
 sit scabellum, legimus enim alibi, Cœlum mihi thronus, *Esai. 66.*

terra scabellum pedum meorum. Sed nec terra nobis adoranda, quia Dei creatura. Videamus tamen ne terram illam David adorandam dicat, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terram intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in MYSTERIIS adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu adorarunt. Hæc Ambrosius. Non solum hic ergo ita sensit Augustinus, etiam in mysteriis dominum, nedum in cœlis adorandum. Cuius sententiam suam fecit Sententiarum Magister, suo eam more abbrevians. Nemo carnem, ait, Domini manducat, nisi prius adoret. Et hoc quoque fragmentum, suum fecit Ecclesiasticorum canonum compilator Gratianus in canone ex variis Augustini de re Eucharistica fragmentis compilato. In qua etiam distinctione citat ex eiusdem sententiis Prosperum ipsius auditorem, sic de hoc ritu & cultu docentem, Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res invisibiles, id est, carnem & sanguinem (Christi indubiè) honoramus: nec similiter has duas species, quemadmodum ante consecrationem, comprehendimus: cum fideliter fateamur ante hanc panem esse & vinum, quod natura formavit: post verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Mutuò sumptum ex libro de Catechizandis rudibus, ubi ait, signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari: nec sic habendum illam speciem benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in usu quolibet. Quem locum Berengario multò post citanti Lanfrancus respondens, ut ait se planè non videre quid eius parti prodesset, imò magis eius oppugnare sententiam, & nostræ videri ferre subsidium, sic B. Augustinum eò loci non magis de hoc sacramento, quàm de cæteris consuetudine Christiana solenniter exerceri iussis & solitis locutum agnouit, eo enim libro instrui quendam Carthaginis diaconum, qualiter eum rudes super iis oporteret instruere, & paulò aliter renarrat superiorem canonem Augustini titulo, non Prosperi, sed non admodum refert. Propius rem nostram eodem seculo Algerus monachus Benedictinus, eorum qui Berè-

Lib. 3. Dist. 10.

De consec. dist. 2. cap. Accesserunt. Cap. Nos autem.

Cap. 26.

garium oppugnauerunt, longè doctissimus, Non esset, *Lib. 1. ca. 3.*
 inquit, misericordiae Dei & iustitiae condignum, si eos
 repelleret à regni sui consortio, quibus tam familiariter
 vniri dignatur in mundi exilio, eisque honoris vicissitu-
 dinem non rependeret in manifesta visione suae maie-
 statis, à quibus dignè susceptus & adoratus est in occul-
 tis & peregrinis sacramentorum suorum figuris. Addit
 superioribus Emiseni, Augustini, Prosperi testimoniis &
 hoc, Hanc filij Dei verè adorandam carnem B. Basilius *Cap. 7. 10.*
 admirans, ait in Dialogo suo de Dignitate Sacerdotali: *12.*
 O miraculum! &c. Locus quidem hic est apud Chryso-
 stomum de Sacerdotio, Sed Basilius mysticam hanc, ve-
 ram Dei vocat adorationem, ser. 1. de Ieiunio. Et, *Quia Cap. 14.*
 ergo spirituale Christi corpus & sanguinem in sacramen-
 to panis & vini verè & substantialiter esse, ipsius Christi
 & tot sanctorum testimoniis euidenter attructum est,
 quod de veritate constat, de eius etiam potestate videa-
 mus, *Quamuis enim omne corpus, omnisque creatura*
localis sit, de hoc tamen supersubstantiali corpore cre-
dendum est, quòd eodem tempore verè est in sacramen-
to suo in terris, & verè in caelo sedet ad dexteram patris.
 Frustrà enim immolationis suae tempore diceremus,
Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis, si quem
 ADORAMVS IN SACRAMENTO, mentiremur *Lib. 2. c. 1.*
 esse in caelo. Quapropter summa vt sumi reuerentia, sic
 etiam seruari debet diligentia: quia res tantae dignitatis
 & salutis, subiaceret vel negligentiae vel obliuioni non
 debet, sed quod magna Deo agitur gratia, decet & oportet
 vt magna Ecclesiae sollicitudine deuotè & indefinenter
 super omnia honoretur. Et paulò post, probans hoc
 sacrificium non solo constare sacramento, sed & Domi- *Cap. 3.*
 ni corpore ac sanguine, alioqui veteribus non praevalle *Sacramenta*
 re, nec superordinandum quidem fuisse. In nouo, ait, sa- *noua vete-*
 cramento ablata fide gratiae interioris, exterior species in *ribus pra-*
 panis mica, vel vini gutta nullius est estimationis, quia & *pollent.*
 in eo ideò nullius aestimationis exteriora facta sunt, vt ei
 quae interius creditur gratiae, omnis impenderetur sum-
 ma deuotionis. Cassa enim videretur tot hominum assi-
 stentium, & huic sacramento ministrantium vel adoran-

rium veneranda sedulitas, nisi ipse sacramenti longè
 maior crederetur quàm videretur veritas & utilitas. Cum
 exterius quasi nulla sint, quibus tanta impenduntur ve-
 nerationis obsequia, aut insensati sumus, aut ad intima
 mittimur magnæ sacris mysteria. Et ad finem eiusdem
 capitis, Quia in hac peregrinatione nostra expedit latere
 Christum, ut credatur: creditus desideretur, ut desidera-
 tus habeatur, quæ verba Augustini sunt, ad id Domini,
 Vado vobis parare locum, bene Christus sub sacramen-
 to dedit nobis seipsum, ut per hoc nobis & fidei meri-
 tum, & gratiæ suæ augeat beneficium: dum in terrena
 quadam, & profus stolidi panis forma maiestatem sa-
 pientiæ verbj Dei substantialiter comprehensam, incom-
 prehensibilem credere & venerari non erubescimus: quæ
 quâritate & qualitate sua ita excellentiæ eius videtur in-
 digna, ut nullatenis etiam æstimari debeat, nisi quia ipse
 est Deus, quia omnia quæcunq; voluit, fecit in cælo & in
 terra, nisi etiam quia caro eius ipsa est, cui data est omnis
 potestas in cælo & in terra: ut potestate tali sit in unitate
 personæ in cælo & in terra, quâdocunq;, quomodocunq;
 sibi placuerit. Hac fide ipsum Sacramentum, quasi divinum
 quiddam *ADORAMVS*: quasi vinum quiddam & ratio-
 nabile alloquimur & rogamus, Agnus Dei, qui tollis pec-
 cata mundi, miserere nobis: quia non quod videtur, sed
 quod verè est, Christum ibi esse credimus. Eadem porò
 Chrysostomi verba sunt, si quis Algerum, quasi recentio-
 rem fastidit. Inter sacra, inquit ille, mysteria, pro defun-
 ctis Agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem
 deprecantes &c. Et an non etiam Ambrosius alloquitur,
 adorat, inuocat, sic se precabundus ad missam preparans?
 Panis dulcissime, cædidiissime, sancte, viue, pulcher, mun-
 de, sana palatum cordis mei, sana me ab omni languore.
 Veni in cor meum, munda me ab omni inquinamento
 carnis & spiritus, intra in animam meam, sanctifica me
 interius & exterius. Esto tutamen & perpetua salus cor-
 poris & animæ, &c. Hostes recedant procul à præsentia
 tua, ut foris & intus per te munitus, recto tramite perue-
 niam ad regnum tuum, &c. Imò utroq; prioris Nicenæ. I.
 Synodi verba sunt antea allegata, nec vnquam nimium
 repetenda.

*Joan. 14.
 Tract. 68.*

Psal. 113.

134.

Matt. 28.

*Agnus Dei
 carnis Chri-
 stum ado-
 rans, & o-
 rans.*

*Homil. 41.
 in 1. Corin.*

repetenda. Consideremus situm aut iacentem esse in diuina illa & sacra mensa, Agnum Dei, &c. Neque procul ab Algero Petrus cognomento venerabilis abbas Cluniacensis, contra Petrobrussianos & Heinricianos, hæreticos Berengarianis, vt de his suo post loco nequiores. De his ergo nouarum suo seculo impietatum magistris sic non procul à fine quanti eorum erroris. Verum quidem (aiunt) corpus & sanguinem redemptoris sub panis ac vini specie in altaris sacramento dari fidelibus licet, sed cur ad manducandum vel bibendum detur (si liceat quærere) quærimus. Nam si ad honorandum, si ad adorandum tantummodo daretur: quæstio non esset. Sed quia etiam ad manducandum datur, nos non potest non, vt illos quondam monere. Et paulò post, Sed adhuc vrages, & dicis. Etsi data est caro Christi hominibus immortaliter & inuiolabiliter ad honorandum & adorandum: quare ad comedendum? Quòd enim honorari, quòd adorari debeat, fidelibus omnibus certum est: quòd autem comedi, quia comestionis ratio non videtur, admirabile profectò, & super omnia stupendum est. Respondet venerabilis, Dat planè carnem suam, dat sanguinem suum, non solùm ad honorandum, non solùm ad adorandum, sed etiam ad manducandum & bibendum Christus hominibus. Et in epilogo totius de hoc sacramento tunc quæstionis, Claret igitur ratio, cur non tantùm ad honorandum, non tantùm ad adorandum, sed insuper ad manducandum carnem suam, & bibendum sanguinem suum, dedit &c. De quo infra contra eos latissimè. Hic sufficit eosdem super esu atque potu alioqui errantes: de cultu tamen vt omnibus Christi fidelibus certissimo & receptissimo conf. visisse ex Venerabili. Cuius non æqualis tantùm, sed & amicissimus B. Bernardus, ad hunc cultum nos ita hortatur, Quid facis, homo indigne, ac ingratus? A D O R A deuotius, & recole frequentius in sacramento altaris mundi salutem pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam. Horum autem, vt sic loquar, Antiberengarianorum, id est, scriptorum suo seculo catholicorum, hac de re loca hoc magis sunt obseruanda, ceu cultus eius etiam vsus in Ecclesia sui

Petrobrussiani.

Heinriciani.

De his lib. 3. cap. 20.

Lib. 1. epist. 1. cap. 4.

Adoratio corporis Domini omnibus fidelibus certa.

Serm. 2. de cena Domini.

*Missæ pri-
uata per-
netus.*

Lib. 3.

temporis, indubitata testimonia, quòd iam tum Missa, quam priuatam vocant, siue cleri oblatio, cessantibus licet communicare laicis, imò etiam præter vnum sacerdotem, clericis, recepta esset, imò, vt ex Chrysofomi antè querimonia constat, peruetus. Vt eius testis Guitmundus Auerfanus Archiepiscopus, eorum qui Berengario se opposuerunt, non infimus, Huc accedit, inquit, quòd sacerdos plerunque indignissimus Missam celebrat, solusque id quod consecratum est, totum sumit &c. Hoc autem postremum D. Bernardi fragmentum citabat hoc incunte seculo non postremus scholasticus, veterum certè collector diligentissimus Gabriel Bielus. Hoc igitur loco sequebatur Scholasticorù, siue Sententiariorù eadè de re continuatio, sed erit eis suus postea locus.

Angelos nobiscum sacris interesse & coadorare.

CAP. IIII.

*Homi. I. de
verbis Esu.*

*Homil. 21.
Act.*

*Hostia in
manibus.*

T quidni Christi corpus & sanguinem in iis sacris homines adorarent, cum & in iis adorent Angeli? Rumpantur licet illa cordis modernis: Sic de hac angelica tum hinc præsentia, tum horum sacrorum adoratione sermocinabatur Chrysofomus in eos qui mores hinc præse ferunt à spirituali itatione alienos. Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerentia Angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionem reddere creatori. Tu verò mimorum mores huc inducis, indecèter manus iactans, pedibus subsaltans. Et quò non metuas, nec horrescas hæc audere? Non cogitas ipsum hinc iuuuibiliter adesse dominum, qui vniuscuiusque motum metitur, & conscientia rationem habet? Non cogitas quòd Angeli huic stupendæ assistant mensæ, cumque reuerentia hanc circumuallant? Quomodo audes angelorum Deum glorificantium hymnis admiscere ludicra? Et, Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita bene sunt ordinata, adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei, cum tanto horrore astant omnes, astant illi clamantes omnibus silentibus, & putas simpliciter hæc